

การจัดการความรู้
(Knowledge Management : KM)

เรื่อง
การจัดตั้งสหกรณ์บริการตามโครงการบ้านมั่นคง
จังหวัดสุโขทัย

โดย

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสุโขทัย

(คำสั่งสำนักงานสหกรณ์จังหวัดสุโขทัยที่ ๔๘/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๐)

คำนำ

โครงการบ้านมั่นคง เป็นนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนจนในชุมชนเมือง ให้ให้คนในชุมชนเจ้าของโครงการเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาและจัดการตนเอง โดยมีภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาจัดการตนเองด้านที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบในเมือง ทำให้คนจนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เกิดรูปธรรมในการแก้ไขปัญหา มีรูปแบบการแก้ปัญหาที่หลากหลายและเกิดการพัฒนามี

การจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง เป็นการนำระบบสหกรณ์เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนตามโครงการ ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดการความรู้เรื่อง การจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดตั้งสหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้จัดทำ

สิงหาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๑)
สารบัญ	(๒)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎี กฎหมายและระเบียบ	๒
บทที่ ๓ บทสรุป	๑๑
ภาคผนวก	๑๔
๑.ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ.๒๕๔๘	
๒.ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๕๒	
๓.ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดแผนดำเนินการ เกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง	
๔.หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ ๑๑๐๘/๖๖๙๖ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗	
๕.หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ ๑๑๐๘/๗๙๘๐ ลงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๗	
๖.หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๙๑.๔/ว๓๖๕๒ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘	
๗.ตัวอย่างหนังสือรับรองของ พอช.	

บทที่ ๑

บทนำ

การสหกรณ์ถือกำเนิดในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๕๙ ในท้องที่จังหวัดพิษณุโลก และขยายการดำเนินการไปทั่วประเทศ เพื่อเป็นองค์กรที่พึ่งและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับสมาชิก ปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดประเภทสหกรณ์ที่รับจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์ (กฎกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๘ กำหนดเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๘) จำนวน ๗ ประเภท ประกอบด้วยประเภทสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์บริการ จึงเป็นหนึ่งในเจ็ดประเภทของสหกรณ์ที่รับจดทะเบียนได้ตามกฎกระทรวงเกษตรสหกรณ์ดังกล่าวข้างต้น โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ (ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์เคหสถานและชุมชนในประเทศไทย ๒๕๕๓ : ๖ -๖) ได้อธิบายความหมายของสหกรณ์ประเภทบริการไว้ว่า เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยมีประชาชนไม่น้อยกว่า ๑๐ คน ที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันรวมตัวกันโดย ยึดหลักการประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในอาชีพต่อไป

ในปี พ.ศ.๒๕๔๖รัฐบาลได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือที่เรียกว่า “พอช.” รับผิดชอบดำเนินโครงการบ้านมั่นคง เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคนจนทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาชุมชน สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการชุมชน โดยมีแนวทางสำคัญ คือ ให้คนในชุมชนเจ้าของโครงการเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาและจัดการตนเอง โดยมีภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาจัดการตนเองด้านที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบในเมือง ทำให้คนจนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เกิดรูปธรรมในการแก้ไขปัญหา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงโดยขยายโครงการครอบคลุมทั่วประเทศ และได้เห็นความสำคัญของระบบสหกรณ์ จึงขอความร่วมมือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ให้ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง เพื่อเป็นองค์กรของชุมชนตามโครงการในการบริหารจัดการและดูแลกันเองของชุมชน

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง โดยกำหนดให้เป็นประเภทสหกรณ์บริการ ในรูปแบบสหกรณ์บริการบ้านมั่นคงและสหกรณ์เคหสถานตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสุโขทัย ได้เริ่มให้บริการจัดตั้งสหกรณ์ดังกล่าวข้างต้นมาในระยะหนึ่งแล้วและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์บริการตามโครงการบ้านมั่นคง หรือสหกรณ์บริการเคหสถานบ้านมั่นคง นอกจากต้องยึดหลักเกณฑ์การจัดตั้งเหมือนสหกรณ์ประเภทอื่นๆ แล้วเพื่อความชัดเจนในการปฏิบัติ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ดำเนินการเพิ่มเติมอีกหลายส่วน การรวบรวมหลักเกณฑ์การจัดตั้งสหกรณ์ประเภทนี้ไว้เป็นหมวดหมู่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ผู้มีหน้าที่ในการจัดตั้งสหกรณ์การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ประเภทนี้ ได้ศึกษาทำความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงาน

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดโครงการบ้านมั่นคง

โครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้อธิบายไว้ว่าเป็นโครงการที่เกิดจากปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองอันเกิดจากการเจริญเติบโตของเมืองก่อให้เกิดความแออัด ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม มีปัญหาชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก กระจุกกระจายในเมืองต่างๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และเมืองโดยทั่วไป เนื่องจากขาดการจัดการที่ดินอย่างเหมาะสมรองรับการอยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนระดับล่างของเมือง รัฐบาลดำเนินการโดยมีเป้าหมายแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการของชุมชน ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ รัฐบาลจึงได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการบ้านมั่นคง โดยมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รับผิดชอบดำเนินการ เป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาชุมชน สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการชุมชน โดยมีแนวทางสำคัญ คือ ให้คนในชุมชนเจ้าของโครงการเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาและจัดการตนเอง โดยมีภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาจัดการตนเองด้านที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบในเมือง ทำให้คนจนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เกิดรูปธรรมในการแก้ไขปัญหา มีรูปแบบการแก้ปัญหาที่หลากหลายและเกิดการพัฒนามีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

วัตถุประสงค์ของโครงการบ้านมั่นคง

๑. เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างเป็นระบบในแต่ละเมืองทั่วประเทศ มีระบบข้อมูลและแผนรวมของการพัฒนาชุมชนแออัด
๒. คนจนในเมืองมีชุมชนที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตดี ครอบคลุมมิติการพัฒนาด้านกายภาพ เศรษฐกิจสังคม เกิดความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและสิทธิครอบครองที่ดิน
๓. เกิดรูปธรรมและรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดอย่างหลากหลาย เกิดการจัดการร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น สถาบันวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และองค์กรพัฒนาต่างๆ
๔. สร้างความพร้อม ความสามารถ องค์กรความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น
๕. เกิดการปรับปรุง/ผ่อนปรนกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนา
๖. เกิดการปรับปรุงพัฒนาก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง สวยงามน่าอยู่ มีรูปแบบสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจ่ายของคนในชุมชน
๗. เกิดแผนและทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม มีการออมทรัพย์เพื่อการสร้างทุนของชุมชน
๘. เกิดการรับรองสถานภาพของชุมชนและคนจน โดยได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน สังคม และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๙. เกิดระบบการจัดการของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ สามารถเชื่อมโยงการพัฒนา
กับระบบภายในชุมชนและนอกชุมชน

๑๐. ใช้กระบวนการดำเนินงานโดยการสร้างความพร้อม สร้างองค์ความรู้ และกระบวนการ
เรียนรู้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น เพื่อรองรับการกระจายอำนาจ

ทิศทางการทำงานบ้านมั่นคง

๑. เป็นการแก้ไขปัญหาทั้งเมือง ให้คนจน/คนเดือดร้อน มีโอกาสเข้าถึงและเป็นเจ้าของ
โครงการอย่างกว้างขวาง

๒. พัฒนาและสร้างการเชื่อมโยงของชุมชน/เครือข่าย ให้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนและ
ขยายผลกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย สู่การแก้ไขปัญหาทั้งเมือง

๓. การทำงานร่วมชุมชนท้องถิ่น พลัง ๓ ประสาน ชุมชน เครือข่าย และกรรมการเมือง

๔. บ้านมั่นคง บ้านที่มากกว่าคำว่าบ้าน เป็นการสร้างพื้นฐานการจัดการตนเองของชุมชนให้เป็น
ชุมชนที่เข้มแข็ง จัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง (มีคน มีการเชื่อมโยงชุมชน มีทุน มีการสร้างงานสร้างกิจกรรม
พัฒนาชุมชนด้วยชุมชนเอง)

๔.๑ เกิดขบวนชุมชนในรูปของเครือข่ายชุมชนเมือง ที่จะเป็นพลังสำคัญของการพัฒนา
ชุมชนและท้องถิ่น เชื่อมโยงเพื่อชุมชนอื่นๆ ในเมือง และการเชื่อมโยงเครือข่ายทุกระดับ

๔.๒ การพัฒนาชุมชนในอนาคต มีกระบวนการพัฒนาชุมชน คุณภาพชีวิต อาชีพรายได้
สังคม สิ่งแวดล้อมชุมชนและเมือง โดยขบวนชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๔.๓ เกิดกระบวนการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ของชุมชน
มีระบบการดูแลคน รักษาดินและบ้าน และระบบการป้องกันความเสี่ยง

กลไกสำคัญในการดำเนินโครงการ

๑. ขบวนการขององค์กรชุมชน องค์กรชุมชนทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน/เมือง
จะเป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการ ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและรู้ความต้องการของ
ตนเอง และมีพลังอย่างหลากหลาย เช่น การออมทรัพย์ ช่างชุมชน เป็นต้น

๒. คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง จะเป็นกลไกสำคัญระดับเมืองที่จะมอง
ภาพรวมการพัฒนาเมือง แผนการดำเนินออกแบบระบบการทำงาน และสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชน
โดยใช้โครงการเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกับหลายฝ่าย

ขั้นตอนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

๑. ประสานหน่วยงานท้องถิ่นและแกนนำชุมชนระดับเมือง เพื่อสร้างความเข้าใจให้ข้อมูล
แนวทางกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่น คือเทศบาล และหน่วยงานอื่นๆ ที่
เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ

๒. ประชุมชี้แจงระดับเมือง เพื่อให้ทราบข้อมูลและให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการ
ดำเนินงานในขั้นต้น ในช่วงแรกอาจเชิญตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมในที่ต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสให้ตัวแทนชุมชน
ได้รับทราบข้อมูลและรูปธรรมความเป็นมา ทำให้ผู้นำองค์กรชุมชนในจังหวัดและภาคส่วนต่างๆ สามารถ
แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ ได้กว้างขวาง

๓. ประชุมชี้แจงระดับชุมชนและจัดตั้งคณะกรรมการระดับชุมชน หลังจากมีการประชุมระดับเมืองแล้ว เทศบาลและแกนนำชุมชนระดับเมืองร่วมจัดเวทีระดับชุมชน เพื่อให้องค์กรชุมชนได้รับทราบข้อมูล สร้างความพร้อมในการดำเนินโครงการ และจัดตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับชุมชนสำหรับชุมชนที่มีความพร้อม

๔. จัดตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง เป็นการตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคงกับผู้ที่เกี่ยวข้องและภาคหลายฝ่าย โดยจัดทำเป็นคำสั่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย ชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษาท้องถิ่น และภาคพัฒนาอื่นๆ ในท้องถิ่นถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการเชื่อมโยงกลไกพัฒนาทั้งจากชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเพื่อสร้างกลไกร่วมกันในการดำเนินโครงการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบ และมีจังหวะของการทำงานที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นกระบวนการใหม่ โดยการใช้โครงการบ้านมั่นคงในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมในการทำงาน ทั้งนี้ อาจเริ่มต้นด้วยการตั้งคณะทำงานเพื่อให้สามารถเริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ก่อน

๕. วางระบบการทำงานของคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง คณะกรรมการจะต้องวางระบบการทำงานของคณะกรรมการที่สำคัญ เช่น ระบบการประชุมคณะกรรมการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การวางแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนการออกแบบวางผังชุมชน เป็นต้น

๖. สำรวจข้อมูลชุมชน/เมือง เป็นการสำรวจข้อมูลประเด็นสำคัญของชุมชนในระดับเมืองโดยใช้ระยะเวลาไม่เกิน ๑ เดือน ให้ได้ผลสรุปเพื่อนำไปสู่การวางแผนระดับเมือง ข้อมูลชุมชนที่สำรวจในขั้นนี้ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลบ้าน/ครอบครัว สถานภาพความมั่นคงในการอยู่อาศัย การครอบครองที่ดิน ระบบสาธารณสุขโรค องค์กรชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลไกพัฒนาที่มีอยู่ เป็นต้น การสำรวจข้อมูลชุมชนนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้องค์กรชุมชนในเมืองเดียวกันได้มีโอกาสรู้จักกันมากขึ้นและเป็นขั้นตอนปฏิบัติการที่เอื้อให้ชาวบ้านในเครือข่ายมีโอกาสจัดกลุ่มทำงานด้วยกันได้ รู้จักกันและวางแผนด้วยกัน นอกจากนี้การสำรวจและสรุปข้อมูลของชุมชนในแต่ละเมืองยังถือเป็นขั้นตอนสำคัญเสมือนเป็นการลงทะเบียนจำนวนคนจนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งหมดในแต่ละเมืองด้วย ข้อมูลนี้จึงควรมีการรับรองตรวจสอบอย่างรอบคอบ

๗. วางแผนการพัฒนาทั้งเมือง หลังจากการสำรวจข้อมูล ชุมชนจะมีส่วนในการสรุปและตรวจสอบผลการสำรวจมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ปัญหาความเป็นไปได้ และสร้างเกณฑ์การพัฒนาร่วมกับกลไกการพัฒนาอื่นๆ ในท้องถิ่น จัดให้มีการวางแผนพัฒนาให้ครอบคลุมชุมชนทั้งเมือง ภายในระยะเวลาประมาณ ๓ ปี เพื่อให้เป็นแผนที่เสนอภาพรวมการพัฒนาและสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยของคนจน ในกระบวนการนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณ ที่ดินที่มีอยู่ ทิศทางการพัฒนาเมือง และร่วมกันคิดค้นวิธีการที่จะทำงาน โดยการสร้างความรู้เชื่อมโยงผู้รู้เพื่อเข้ามาร่วมกันทำงานให้เกิดความสำเร็จเพื่อแก้ไขปัญหาต้นเหตุให้ได้มากที่สุด

๘. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กระบวนการออมทรัพย์ชุมชนเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องรณรงค์ให้ทุกชุมชนในเมืองเริ่มต้นขึ้นและดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการส่งเสริมให้เกิดการจัดระบบทุน ส่งเสริมให้เกิดกองทุนในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๙.พัฒนาโครงการในชุมชนที่มีความพร้อม โดยเริ่มจากชุมชนที่มีความพร้อมหรือมีปัญหาเร่งด่วนมีโครงการต่อเนื่อง หรือเลือกชุมชนที่มีรูปแบบน่าสนใจที่จะเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นๆ ในเมืองได้เป็นรูปธรรมเรียนรู้การทำงานร่วมกัน สร้างความรู้ สร้างทักษะ สร้างกลไกการทำงานร่วมกัน สำหรับการทำให้โครงการมากขึ้นในปีต่อไป ทั้งนี้ ทุกชุมชนที่ได้รับเลือกดำเนินการปรับปรุงพัฒนาจะต้องมีการสำรวจข้อมูลทุกครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนปรับปรุงโดยชุมชน

ขั้นตอนต่อมา คือวางแผนพัฒนารายชุมชน ควรดำเนินการร่วมกับสถาบันการศึกษา (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์) ในแต่ละท้องถิ่น สถาปนิกชุมชน และกองช่างของท้องถิ่น ในการวางแผนร่วมกับชุมชน โดยทั่วไปจะเป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนร่วมคิดร่วมทำ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างองค์กรชุมชนที่ทำโครงการด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือกัน หรือเครือข่ายชุมชนในเมืองเดียวกัน สร้างคณะทำงานที่ประกอบไปด้วยคนที่มีความรู้และประสบการณ์ เพื่อช่วยเหลือและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การวางแผนพัฒนาชุมชนนั้นนอกจากการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและการก่อสร้างแล้ว ยังรวมไปถึงการวางแผนการพัฒนาที่จะเชื่อมโยงทางด้านสังคม การจัดการ อาชีพ และสวัสดิการด้วย

๑๐.การก่อสร้าง มีกระบวนการสำคัญในการดำเนินการดังนี้

๑)เตรียมการก่อสร้าง สรุปรื่องานก่อสร้างทั้งหมดและงบประมาณ, ขออนุญาตก่อสร้าง (ถ้ามี), ลำดับก่อน-หลัง การก่อสร้าง, จัดทีมสำรวจราคาวัสดุ,เลือกรูปแบบการก่อสร้างโดยการสืบราคาหรือประกวดราคา (จัดทำเอง/รับเหมาทั้งหมด/รับเหมาเฉพาะค่าแรง),และจัดทำสัญญา

๒) การบริหารงานก่อสร้างวางแผนก่อสร้าง เช่น กำหนดเวลา/งวดงาน/แบ่งหน้าที่/สำรวจแหล่งวัสดุ/เครื่องจักร/ระบบการเงินการบัญชี และทำการก่อสร้าง เช่น จัดทำบันทึกการทำงาน/เบิกจ่ายวัสดุ (ควรจัดทำแยกเป็นรายหลัง)

๓) การตรวจรับงานการตรวจงวดงานก่อสร้างโดยคณะทำงาน เจ้าของบ้าน และภาคที่แต่งตั้งขึ้น,เจ้าของบ้าน/ชุมชนยอมรับผลการตรวจงวดงาน

๔) การประกันคุณภาพ โดยตกลงระยะเวลาและขอบเขตการประกันให้ชัดเจน

๑๑.การปิดโครงการและการดูแลชุมชนหลังการก่อสร้าง

๑) จัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ตามแผนงาน เพื่อสะดวกในการตรวจสอบภายหลัง

๒) ดูแลระบบภายใน/กองทุนชุมชน/ระบบสวัสดิการ ฯลฯ

๓) การดูแลสิ่งแวดล้อม สิ่งก่อสร้างส่วนกลางของชุมชน

๔) ประชุมสรุปงานของชุมชน

รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยในโครงการบ้านมั่นคง

๑.การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (Slum Upgrading) เป็นการปรับปรุงชุมชนเดิมให้ดีขึ้น เพื่อคงรูปแบบชุมชนเดิมต่อไป โดยการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ทางเดินเท้า และสภาพแวดล้อมชุมชน เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น แต่ไม่ดำเนินการเรื่องที่ดิน

๒.การปรับผังแปลงที่ดินใหม่โดยพยายามคงโครงสร้างเดิม (Reblocking) เป็นการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมให้มีผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยอาจมีการปรับหรือย้ายบ้านบางส่วน และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น การปรับผังที่ดินถือได้ว่าเป็นการต่อเนื่องจากการพัฒนาแบบเดิม ชุมชนไม่บอบช้ำเท่าไร แต่ต้องเสียค่าที่ดินกรณีเช่าที่ดินระยะยาวหรือซื้อที่ดินเดิม แต่ชุมชนได้ความมั่นคงในการอยู่อาศัย

๓.การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing) เป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบไทยๆ คือเมื่อเจ้าของที่ดินต้องการนำที่ดินไปใช้ เกิดการประสานประโยชน์ระหว่างชุมชนและเจ้าของที่ดินและเจ้าของที่ดิน โดยเจ้าของให้เช่าหรือขายที่ดินบางส่วนให้ชุมชนในราคาถูกแลกกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินส่วนที่เหลือ ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงระยะยาวหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

๔.การก่อสร้างในรูปแบบใหม่ในที่ดินเดิม (Reconstruction) เป็นการรื้อย้ายภายในบริเวณเดิมจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง แล้วให้สัญญาเช่าระยะยาวเมื่อชุมชนมีโอกาสมีความมั่นคง ชาวบ้านก็พร้อมที่จะลงทุน จะเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ซึ่งการรื้อย้ายและการสร้างชุมชนใหม่ที่อยู่ในบริเวณเดิมทำให้ชุมชนยังสามารถอยู่ใกล้บริเวณชุมชนเดิมและแหล่งงาน ไม่ต้องปรับตัวมาก โดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมดและมีความมั่นคงในการเช่าที่ระยะยาว

๕.การรื้อย้ายไปอยู่ที่ใหม่ (Relocation) เป็นการรื้อย้ายชุมชนออกไปอยู่ที่ใหม่ ซึ่งมีข้อดีที่ได้ความมั่นคงแต่ทำให้ชุมชนต้องอยู่ไกลจากชุมชนเดิม ไกลจากแหล่งงาน สถานศึกษา เสียค่าเดินทางเพิ่ม ต้องสร้างชีวิตและสังคมใหม่ เกิดภาระค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงในการซื้อที่ดินและก่อสร้างบ้าน แต่ชาวบ้านมีกรรมสิทธิ์ดินและการอยู่อาศัย สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมใหม่ได้เต็มที่

องค์กรผู้เสนอโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณตามโครงการบ้านมั่นคง

องค์กรที่สามารถเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามโครงการบ้านมั่นคง คือ องค์กรชุมชนที่เป็นการรวมตัวกัน มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชนจัดตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม โดยโครงการจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกภายในชุมชน และคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง

ขั้นตอนและกลไกการดำเนินงาน

๑.เมือง/ชุมชนทำการสำรวจข้อมูลครัวเรือนผู้เดือดร้อนในชุมชนรวมถึงกลุ่มบุกรุก

๒.เมือง/ชุมชน จัดทำเกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการและเกณฑ์การพิจารณาสิทธิเสนอให้เครือข่าย/คณะกรรมการเมือง ให้ความเห็นชอบ

๓.จัดประชุมสมาชิกในเมือง/ชุมชน เพื่อตรวจสอบและให้การรับรองผู้เดือดร้อนและรับรองการพิจารณาสิทธิของชุมชน โดยเครือข่ายเมืองหรือขบวนชุมชนมีส่วนร่วมด้วย

๔.เมือง/ชุมชน เสนอหลักเกณฑ์ รายชื่อผู้เดือดร้อนและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองนั้นๆ หรือคณะกรรมการเมืองรับรองผู้เดือดร้อนและรับรองการพิจารณาสิทธิของชุมชน

๕.จัดประชุมสมาชิก เพื่อร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ ดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์ การสร้างความเข้าใจร่วมกันของสมาชิก และทำความเข้าใจร่วมกันเรื่องแนวทางการปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชน ออกแบบวางผังชุมชนใหม่ และแบบบ้าน

๖.นำเสนอโครงการตามขั้นตอนในระดับภาค อาทิ นำเสนอต่อเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกระบวนองค์กรชุมชนในภาค คณะทำงานบ้านมั่นคงภาค (ตามคำสั่ง พอช.) และในกรณีเสนอสินเชื่อต้องเสนอคณะทำงานพิจารณากู้เงินระดับชาติ

๗.นำเสนอโครงการที่ผ่านการพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อคณะทำงานบ้านมั่นคงภาคต่อคณะอนุกรรมการประสานงานขบวนองค์กรชุมชนระดับภาคเพื่อพิจารณาอนุมัติ

๘.จัดระบบการบริหารจัดการงบประมาณและการบริหารจัดการงานก่อสร้างเพื่อดำเนินโครงการ

หลักการในการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาโครงการตามแนวทาง
“โครงการบ้านมั่นคง”

๑.เกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ

งบประมาณ	จำนวนเงิน
งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย	๒๕,๐๐๐ (บาท)
งบสนับสนุนระบบสาธารณูปโภคชุมชน (เฉลี่ย ๔๕,๐๐๐ บาท)	
-ปรับปรุงที่ดินเดิม	๓๐,๐๐๐ (บาท)
-ปรับปรุงในที่ดินใหม่	๕๐,๐๐๐ (บาท)
งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน คำนวณจากงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภคชุมชน ร้อยละ ๕ โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำ ไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท และไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท	
สินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย (ซื้อที่ดินและปลูกสร้างบ้าน)	
สนับสนุนสินเชื่อครัวเรือนละไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔ บาทต่อปี	

๒.เกณฑ์การใช้งบประมาณที่สนับสนุนมี ดังนี้

๒.๑ งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย (๒๕,๐๐๐ บาท/ครัวเรือน) งบประมาณในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์การสนับสนุน, กรอบการใช้งบประมาณ และการจัดสรรงบประมาณ ดังนี้

วัตถุประสงค์การสนับสนุนงบประมาณ

๑) เพื่อกระจายงบอุดหนุนงบพัฒนาที่อยู่อาศัย ให้กับสมาชิกที่มีความประสงค์จะปรับปรุง ซ่อมแซม ก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ หรือการจัดซื้อที่ดินแปลงใหม่ทั้งชุมชน

๒) เพื่อช่วยเหลือสมาชิกครัวเรือนที่มีฐานะยากจนมากในชุมชน ที่ไม่สามารถใช้สินเชื่อได้ให้สามารถปรับปรุงซ่อมแซมหรือก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ได้หรือการจัดซื้อที่ดินแปลงใหม่

๓) เพื่อลดภาวะการณ้กู้ยืมเงินหรือความจำเป็นในการใช้สินเชื่อเพื่อการซ่อมแซมปรับปรุงหรือการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่หรือการจัดซื้อที่ดิน

๔) เพื่อใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงสมาชิกให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลในการปรับปรุง ซ่อมแซม หรือการก่อสร้างบ้านใหม่ของสมาชิกตามภาระหรือความจำเป็นของสมาชิก โดยความเห็นชอบของสมาชิกในชุมชน

กรอบการใช้งบประมาณ

๑) ใช้เพื่อการปรับปรุงหรือซ่อมแซมบ้าน อันเนื่องมาจากการเสื่อมสภาพของวัสดุของบ้าน ให้มีสภาพการใช้งานที่ดีขึ้นตามความจำเป็น โดยไม่ใช่เป็นการตกแต่งบ้านหรือต่อเติมบ้าน

๒) ใช้เพื่อการสมทบงบประมาณในกรณีสร้างบ้านใหม่ทั้งหลัง

๓) ใช้เพื่อการสมทบงบประมาณบางส่วนหรือทั้งหมดในการจัดซื้อที่ดินในกรณีที่มีความจำเป็นโดยต้องเสนอต่อคณะทำงานระดับภาคเพื่อพิจารณา

การจัดสรรงบประมาณ

๑) กรณีการปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ให้มีการสำรวจร่วมกันและสนับสนุนงบประมาณตามความจำเป็นของครัวเรือน ตามกรอบการใช้งบประมาณ แต่ไม่เกินเพดานรวมของงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน

๒) กรณีการก่อสร้างบ้านใหม่ทั้งหลังหรือการจัดซื้อที่ดินแปลงใหม่ทั้งชุมชน โดยใช้สินเชื่อจากแหล่งเงินกู้ให้ใช้ลดวงเงินการใช้สินเชื่อและการก่อสร้างบ้านใหม่ทั้งหลัง หรือการจัดซื้อที่ดินโดยไม่ใช้สินเชื่อให้ใช้สมทบการก่อสร้างหรือซื้อที่ดินตามความจำเป็น แต่ต้องไม่เกินรายละเอียด ๒๕,๐๐๐ บาท

๒.๒ งบประมาณระบบสาธารณูปโภค

เป็นงบสนับสนุนเพื่อใช้ในการพัฒนาปรับปรุงชุมชน ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาปรับปรุงด้านศักยภาพ โครงสร้างพื้นฐานในชุมชน มีฐานการสนับสนุนสำหรับชุมชนที่ปรับปรุงในที่เดิมหรือใกล้ที่ดินเดิม ที่มีโครงสร้างทางกายภาพอยู่แล้ว

๑) การปรับปรุงในที่ดินเดิม เกณฑ์วงเงินเฉลี่ย ๓๐,๐๐๐ บาท ต่อครัวเรือน (รวมอาคารอเนกประสงค์วงเงินไม่เกิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท)

๒) การจัดทำระบบสาธารณูปโภคในที่ดินใหม่ (รื้อย้ายชุมชน) เฉลี่ย ๕๐,๐๐๐ บาท ต่อครัวเรือน (รวมอาคารอเนกประสงค์วงเงินไม่เกิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท) และไม่สามารถเสนองบถมดินเพิ่มเติมได้อีก

๒.๓ งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน (๕ เปอร์เซ็นต์)

๑) เป็นงบอุดหนุนโดยอัตโนมัติพร้อมกับการอนุมัติงบประมาณระบบสาธารณูปโภคชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๕ ของงบประมาณสาธารณูปโภค โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำไม่ต่ำกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท และไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๒) มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน เครือข่าย หน่วยงานที่ช่วยให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาในการดำเนินการพัฒนาแผนการอยู่อาศัยของชุมชนโดยเป็นงบประมาณสนับสนุนชุมชน เครือข่าย ประมาณครึ่งหนึ่ง (๒.๕) และสนับสนุนเครือข่ายภาคีที่ทำงานร่วมกับชุมชนอีกครั้งหนึ่ง (๒.๕)

๓) ใช้สำหรับการบริหารจัดการการพัฒนาชุมชนตามแผนที่เสนอพร้อมการเบิกจ่ายได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการทำงาน กิจกรรมการพัฒนาด้านต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการพัฒนากลุ่ม การจัดการประชุมในชุมชน การวางแผนงาน การออกแบบ การบริหารงานก่อสร้าง และประสานงานของหน่วยงาน เครือข่ายองค์กรชุมชน การศึกษาดูงาน รวมถึงค่าตอบแทนบุคคลภายนอก ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

๒.๔ สินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย มีรายละเอียดหลักเกณฑ์และวงเงินดังนี้

หลักเกณฑ์	สินเชื่อที่อยู่อาศัย
ผู้กู้	กลุ่ม/เครือข่าย/สหกรณ์
วงเงิน	ต่อรายไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท
ระยะเวลา/เงื่อนไข	สูงสุดไม่เกิน ๑๕ ปี
อัตราดอกเบี้ย	อัตราคงที่ตลอดระยะเวลาการกู้ กำหนดอัตราดอกเบี้ยตามหลักการ เกื้อกูล/ความสามารถในชำระคืนของผู้มีรายได้น้อย
ความเสี่ยงของสินเชื่อ	-มีการกระจายและถ่ายโอนความเสี่ยงของสินเชื่อไปสู่สมาชิกทำให้โอกาส เป็นหนี้เสียทั้งโครงการเป็นไปได้น้อย -มีส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยระหว่างสหกรณ์ ; พอช. สหกรณ์ ; สมาชิก เป็น ทุนสำรองป้องกันความเสี่ยง
หลักประกัน	-ค้ำประกัน โดยกรรมการสหกรณ์/กรรมการกลุ่ม/กรรมการกลุ่มย่อย/ สมาชิกรายย่อย -เงินฝาก ๕-๑๐% ของวงเงินสินเชื่อ -อสังหาริมทรัพย์ (ที่ดินในโครงการ กรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ หรือถือ กรรมสิทธิ์ร่วมโดยสมาชิกทั้งโครงการ -สิทธิการเช่า (ที่เช่าในโครงการ)

การบริหารจัดการสินเชื่อโดยองค์กรชุมชน ชุมชนสามารถเสนอใช้สินเชื่อที่อยู่อาศัย เพื่อซื้อ
ที่ดินหรือก่อสร้างที่อยู่อาศัยร่วมกัน โดยสรุปหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการเสนอใช้สินเชื่อดังนี้

๑.สินเชื่อที่อยู่อาศัย โดยองค์กรชุมชน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔ ต่อปี ระยะเวลากู้ไม่เกิน ๑๕
ปี วงเงินต่อหน่วยไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ตามวงเงินกู้ควรสัมพันธ์กับความสามารถในการจ่ายของ
สมาชิกแต่ละราย ดอกเบี้ยสินเชื่อที่อยู่อาศัย ร้อยละ ๔ นี้ เป็นดอกเบี้ยซึ่ง พอช.ให้กับกลุ่ม/สหกรณ์ กลุ่ม/
สหกรณ์ โดยทั่วไปสามารถบวกส่วนต่าง ๒-๔% เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายหรือสวัสดิการ (ทำให้สมาชิกจ่ายประมาณ
ร้อยละ ๔-๖%)

๒.เป็นสินเชื่อที่ให้องค์กรชุมชนหรือกลุ่มเป็นผู้กู้ร่วมกัน ไม่ใช่สินเชื่อรายบุคคลเหมือนสินเชื่อ
ทั่วไป ชุมชนต้องมีองค์กรที่มีระบบจัดการ มีการทำงานต่อเนื่อง และกู้เงินในนามของสมาชิกในชุมชนร่วมกัน
โดยอาจจดทะเบียนในรูปสหกรณ์ที่อยู่อาศัยหรือรูปแบบอื่นๆ

๓.การค้ำประกันเงินกู้ใช้ทรัพย์สินหรือที่ดินหรือสัญญาเช่า และกรรมการกลุ่ม/สหกรณ์ ค้ำ
ประกันร่วมกันและแทนกัน ในกรณีที่เป็นที่ดินเช่าอาจใช้สิทธิการเช่าหรือเงินกู้ค้ำประกัน ประมาณ ๑๐%ใน
บางกรณีที่มีการแบ่งกันทำงานเป็นกลุ่มย่อยในชุมชน และกลุ่มย่อยอาจค้ำประกันร่วมกันในแต่ละกลุ่มของตน

๔. การออมทรัพย์ถือเป็นสำคัญ เพราะนอกจากชาวบ้านจะได้ฝึกการออมเงินเพื่อที่อยู่อาศัย และการพัฒนาอื่นๆ ของครอบครัว เพื่อเตรียมให้สามารถที่จะจัดระบบการเงินให้จ่ายค่าที่อยู่อาศัยที่มั่นคงได้อย่างสม่ำเสมอ แล้วยังเป็นการสร้างความสามารถให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในการบริหาร จัดการการเงิน เพื่อที่จะบริหารสินเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนยังทำหน้าที่เป็นฐานการเงินกลางของชุมชนสำหรับการพัฒนาของสมาชิกในชุมชนด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

๕. การเสนอใช้สินเชื่อ ชุมชนต้องเสนอเป็นโครงการพัฒนาร่วมกันทั้งชุมชน มีผัง แบบแปลนราคา และระบบการเงินการจัดการที่สัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกกับกลุ่มองค์กรในการใช้สินเชื่อเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย ชุมชนอาจตัดสินใจก่อสร้างได้หลายรูปแบบขึ้นกับการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิก เพื่อให้การก่อสร้างใหม่ มีความประหยัด มีความมั่นคง ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของ และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนให้มากขึ้น

๒. การจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง

๒.๑ ความเป็นมาของการจัดตั้งสหกรณ์

นับแต่ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้ขับเคลื่อนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงให้เป็นไปตามนโยบายรัฐบาล โดยขับเคลื่อนไปทั่วประเทศ และได้ตระหนักถึงความสำคัญของระบบสหกรณ์ เป็นระบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนตามโครงการในการบริหารจัดการและดูแลกันเองของชุมชน จึงได้ขอความร่วมมือจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ให้ความร่วมมือในการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง เป็นประเภทสหกรณ์บริการ ในรูปแบบสหกรณ์บริการบ้านมั่นคงและสหกรณ์เคหสถาน ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๒ การดำเนินการเพื่อจัดตั้งสหกรณ์

การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์บริการตามโครงการบ้านมั่นคง กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนการจัดตั้ง ไว้ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
๒. ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. ๒๕๔๘
๓. ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์สหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๒

๒๕๕๒

๔. คู่มือการจดทะเบียนสหกรณ์

๕. แนวทางการจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง

๖. ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๖ เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง

๗. หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ ๑๑๐๘/๖๖๙๖ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗

๘. หนังสือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ กษ ๑๑๐๘/๗๙๘๐ ลงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๗

๙. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๙๑.๔/ว๓๖๕๒ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘

บทที่ ๓ บทสรุป

การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์บริการเคหสถานบ้านมั่นคง จึงสรุปเป็นขั้นตอนการดำเนินการในการจัดตั้งสหกรณ์ได้ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการเบื้องต้น

๑.๑ ต้องเป็นการรวมกลุ่มของบุคคล ในลักษณะของชุมชน ซึ่งชุมชนที่จะขอจัดตั้งสหกรณ์ต้องประกอบด้วยบุคคลซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น (เป็นบุคคลธรรมดา สัญชาติไทย บรรลุนิติภาวะ) มีจำนวนที่เหมาะสมกับการดำเนินการตามหลักสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (ไม่น้อยกว่า ๕๐ คน)

โดยเพื่อให้การปฏิบัติและสอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการบ้านมั่นคงนายทะเบียนสหกรณ์ ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ตามโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ.๒๕๔๘ กำหนดความหมายและคุณสมบัติที่จะขอจัดตั้งสหกรณ์ ไว้ดังนี้

๑. ชุมชนหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีการรวมตัวกันเพื่อช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่อยู่อาศัยตามแนวทางของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๒. คุณสมบัติของชุมชนที่จะขอจัดตั้งสหกรณ์ จะต้อง

(๑) มีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลักหรือมีวงสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์

(๒) ชุมชนที่ขอจัดตั้งจะต้องผ่านการอบรมเบื้องต้นเกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ รวมทั้งข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะต้องถือใช้ และมีความที่จะใช้ระบบสหกรณ์ในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของตนและชุมชน

(๓) มีแผนการที่ชัดเจนถึงการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิการเช่าที่ดินในพื้นที่ชุมชน โดยส่วนมากจะพิจารณาจากแผนงานหรือโครงการที่ชุมชนนำเสนอคณะกรรมการระดับภาคของ พอช.

(๔) มีแผนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสมาชิกและชุมชน

(๕) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ให้คำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรว่า สมควรจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้

(๖) บุคคลที่จะจัดทำบัญชีให้กับสหกรณ์ที่จะจัดตั้งต้องผ่านการอบรมหรือแนะนำด้านบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

นอกจากนี้เพื่อความชัดเจนในการปฏิบัติ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้แจ้งหลักการวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของหลักการในการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์โครงการบ้านมั่นคง ตามหนังสือ ที่ กษ ๑๑๐๘/๖๖๕๖ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๗ รายละเอียด ดังนี้

๑. ชุมชนต้องมีความต้องการอย่างแท้จริง มีจุดประสงค์ที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า การที่ชุมชนจะขอจัดตั้งเป็นสหกรณ์เกิดจากชุมชน โดยชุมชนรับทราบแล้วว่าหากเป็นสหกรณ์แล้วชุมชนจะร่วมกันยกร่างข้อบังคับที่จะใช้ปฏิบัติงานร่วมกันในสหกรณ์ มีข้อกำหนด และระเบียบที่เกี่ยวข้องอะไรบ้างที่จะต้องกำหนดและยอมรับที่จะปฏิบัติ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาชุมชน

๒. ชุมชนต้องมีความพร้อม มีจุดประสงค์และรายละเอียดประกอบการพิจารณาว่า

๒.๑ ก่อนจะขอจัดตั้งสหกรณ์ ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันในรูปกลุ่มมาก่อน อาจจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่นๆ หรือมีการประชุมหารือกันแก้ไขปัญหาในชุมชนมาก่อนและมีสมาชิกกลุ่มไม่น้อยกว่า ๕๐ คน ซึ่งจำนวนสมาชิกของชุมชนเป็นส่วนที่ต้องให้ความสำคัญ ชุมชนจะต้องส่งรายชื่อสมาชิกให้กับหน่วยงานที่ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

๒.๒ ชุมชนควรมีสถานภาพชุมชน ซึ่งประกอบด้วยรายชื่อของสมาชิกของชุมชน ที่อยู่สมาชิกในชุมชน และการประกอบอาชีพซึ่งก่อให้เกิดรายได้ในครอบครัว

๒. การประสานงานและฝึกอบรม

ผู้แทนของชุมชนเมื่อเตรียมความพร้อมตามข้อ ๑ แล้วให้ประสานงานกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อขอคำชี้แจงเกี่ยวกับขั้นตอนการขอจัดตั้งสหกรณ์พร้อมการจัดทำเอกสารหลักฐาน ได้แก่

(๑) หนังสือขอรับความรู้หลักการวิธีการสหกรณ์ การจัดทำรายชื่อสมาชิกของชุมชน

(๒) การจัดทำแบบสำรวจสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกของสหกรณ์

(๓) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ความรู้เบื้องต้นกับผู้แทน เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการจัดตั้งสหกรณ์ เนื้อหาและระยะเวลาการให้การศึกษาอบรมกับผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ ผู้เข้ารับการอบรมต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนสมาชิกชุมชน พร้อมวางแผนให้การศึกษาอบรม

(๔) เมื่อดำเนินการตามข้อ ๑)-(๓) เรียบร้อยแล้วให้ยื่นหนังสือขอรับความรู้หลักการ วิธีการสหกรณ์และอุดมการณ์สหกรณ์ พร้อมแนบรายชื่อผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ และแบบสำรวจสถานะเศรษฐกิจฯ ส่งสำนักงานสหกรณ์จังหวัดสุโขทัย

๓. การประชุมผู้ประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์

๓.๑ ก่อนดำเนินการให้การศึกษาอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

(๑) ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการและวิธีการของโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่ขั้นตอนการดำเนินการ และการให้การสนับสนุนเงินงบประมาณทั้งเงินอุดหนุนและเงินสินเชื่อ ให้มีความรู้เป็นอย่างดี

(๒) ประสานและทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานของ เครือข่าย พอช.ระดับจังหวัด เพื่อการวางแผนการทำงานร่วมกัน

๓.๒ การให้การศึกษาอบรม เจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

(๑) จัดทำโครงการให้การศึกษาอบรมแก่ผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ วางแผนการให้ความรู้ กำหนดเนื้อหาการฝึกอบรมให้ครอบคลุม (ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการวิธีการสหกรณ์ภาระหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ การช่วยตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กฎระเบียบในสหกรณ์ และการดำเนินธุรกิจแบบสหกรณ์) กำหนดวันอบรม และกำหนดแบบประเมินผลการให้การศึกษาอบรม

(๒) กำหนดวันดำเนินการฝึกอบรม ประสานผู้แทนของชุมชนเพื่อกำหนดวันให้ การศึกษาอบรมและให้นัดสมาชิกของชุมชน และประสานสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด ร่วมให้ความรู้ ด้านการบัญชีสหกรณ์

(๓) การดำเนินการฝึกอบรมจะต้องมีผู้มาเข้าร่วมประชุมรับฟังเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ของสมาชิกชุมชน และร้อยละ ๗๕ ของผู้เข้ารับฟังสนใจในเนื้อหาสาระ

(๔) กำหนดชื่อของสหกรณ์ ๓ ชื่อ ตามหลักเกณฑ์ที่กรมฯ กำหนด

(๕) เลือกตั้งคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ ไม่น้อยกว่า ๑๐ คน เพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินการ ขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์

(๖) ประเมินผลการฝึกอบรม

(๗) หลังจากเสร็จสิ้นการให้การศึกษาอบรมแล้ว ให้จัดให้มีการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะ เป็นสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งจะต้องมีการจดบันทึกรายงานการประชุม ซึ่งกรมฯ ได้ร่างตัวอย่างไว้ในคู่มือการจด ทะเบียนสหกรณ์

๔.ประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์

ดำเนินการภายหลังจากการให้การศึกษาอบรมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ เพื่อ

(๑) รายงานขอจดทะเบียนชื่อผ่านเว็บไซต์ ของกรมส่งเสริมสหกรณ์

(๒) เลือกประเภทสหกรณ์และกำหนดวัตถุประสงค์

(๓) ร่างข้อบังคับสหกรณ์และยกร่างแผนการดำเนินงาน

ในขั้นตอนนี้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต้องมีความรู้ในระบบจดทะเบียนของกรมฯ และกรมฯ ได้ร่างตัวอย่างการบันทึกรายงานการประชุม การร่างแผนงาน และร่างข้อบังคับไว้ในคู่มือการจดทะเบียน สหกรณ์และในเว็บไซต์ของกรมฯ (สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย)

๕.ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

ดำเนินการโดยคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ โดยหลักการแล้วจะประสานให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ ให้ช่วยเหลือในการจัดประชุม ซึ่งการประชุมดำเนินการเพื่อ รับทราบการจดทะเบียน สหกรณ์ วัตถุประสงค์ และแผนงานของสหกรณ์ รวมทั้งพิจารณาร่างข้อบังคับของสหกรณ์ที่คณะผู้จัดตั้ง สหกรณ์ ดำเนินการขึ้นมาเสนอ

๖.การยื่นเอกสารเพื่อขอจดทะเบียนสหกรณ์

คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ มีหน้าที่ยื่นเอกสารขอจดทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งเอกสารที่ใช้ประกอบด้วย

(๑) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์

(๒) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

(๓) สำเนารายงานการประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์

(๔) แผนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

(๕) บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

(๖) ข้อบังคับ

(๗) หนังสือรับรองการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ของ พอช.

๗.การดำเนินการจดทะเบียน

เมื่อได้รับเอกสารขอจัดตั้งสหกรณ์แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

(๑) ต้องตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของเอกสาร แล้วแจ้งให้ผู้แทนคณะผู้จัดตั้งทราบหรือ
แก้ไขก่อนการดำเนินการต่อไป

(๒) วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งสหกรณ์ หากเห็นว่าเป็นผลดีกับผู้จะเป็นสมาชิก
สหกรณ์ ให้เสนอนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อรับจดทะเบียน

(๓) การดำเนินการจดทะเบียนต้องดำเนินการผ่านระบบเว็บไซต์ของกรมฯ

(๔) เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ ได้รับจดทะเบียนสหกรณ์และออกใบสำคัญแล้วให้แจ้งคณะผู้
จัดตั้งสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบและดำเนินการต่อไป

(๕) ในกรณีของสหกรณ์บริการเคหสถานบ้านมั่นคง

ภาคผนวก